

Nela TRACHTOVÁ

Les v životě středověkého člověka na příkladu křivoklátského loveckého hvozdu

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin

Diplomová práce

Praha 2008, Celkem 89 stran textu + 27 stran příloh

Oponentský posudek

V předkládané práci se diplomantka Nela Trachtová zaměřila na dnes velice atraktivní téma vztahu lesa a člověka ve středověku. Práce je rozvržena celkem do šesti kapitol, kdy hlavní roli při členění hrála sociální stratifikace lidí ve středověku. Jako modelovou oblast si zvolila dnešní Chráněnou krajinou oblast Křivoklátsko, která tvoří jádro zkoumaného území. Rozloha samotného loveckého hvozdu přemyslovských knížat a králů však byla ve středověku mnohem větší, což si diplomantka jasně uvědomuje, a proto se ve své práci striktně nedrží výše zmíněných hranic, ale v případě potřeby je také často přesahuje.

Celé diplomové práci předchází úvod do problematiky, kde se Nela Trachtová pokusila nastínit otázky, jimiž by se ráda zabývala. Za chronologický mezník si zvolila konec vlády Karla IV. V úvodu také zmiňuje základní listinné a narativní prameny, které se k dané problematice vztahují. Následuje přehled nemnoha zahraničních prací, na něž navazuje naopak vyčerpávající soupis literatury, zahrnující všechny podstatné monografie i drobné studie, věnované samotnému Křivoklátsku. Z přehledových prací nechybějí monografie Josefa Žemličky a Jana Klápště, podobně jako starší práce Augusta Sedláčka, Josefa Vítězslava Šimáka nebo Václava Kočky. Z drobnějších statí lze jmenovat například řadu článků Tomáše Durdíka, Marka Lašťovky i Kateřiny a Petra Charvátových.

V první kapitole se diplomantka zaměřila na důležitou roli, kterou hrál les v životě středověkého člověka. Ten tvořil ve středověku hlavní zásobárnu stavebního materiálu, dřeva na otop, pro vesnické obyvatelstvo také plnil roli jednoho ze zdrojů potravin a sloužil jako příležitost pro pastvu domácích zvířat. Panovníkovi a šlechtě naopak poskytoval příležitost k lovu. Diplomantka se proto v této kapitole zaměřila na zachycení vývoje lovu v křivoklátském hvozdu, o kterém nás zpravuje již kronikář Kosmas. Pozornost však věnovala také získávání dřeva, včelařství, výživě domácích zvířat nebo využití lesa jako úkrytu.

Následující kapitolu, nazvanou *Křivoklátský lovecký hvozd*, již Nela Trachtová zaměřila na samotnou zkoumanou oblast. Věnuje se základní geografické, hydrologické, pedologické, vegetační a meteorologické charakteristice zdejší krajiny. Celkově byl její

charakter nepříliš vhodný k osídlení, přesto se s prvními obyvateli na Křivoklátsku můžeme setkat již v pozdní době kamenné. Díky specifickým přírodním podmínkám zde v raném středověku vzniklo knížecí lovecké území, pro které se v odborné literatuře vžilo označení „přemyslovský lovecký hvozd“. Právě v této lokalitě došlo k vybudování řady knížecích a později královských loveckých dvorců, hrádků a hradů, kterým diplomantka neopomněla věnovat svoji pozornost a zároveň se pokusila zachytit jejich vývoj.

Po vylíčení role středověkého lesa ve středověku a představení křivoklátského loveckého hvozdu diplomantka přistoupila k zpracování samotného jádra svojí práce, a to k nastínění vztahu panovníka, šlechty, měst a jednotlivých vesnic ke křivoklátskému lesnímu komplexu. V těchto čtyřech kapitolách se můžeme setkat opět s rozbohem jednotlivých panovnických staveb v této oblasti a jejich vztahem a funkcí v rámci vymezené oblasti. Kapitola *Šlechta na Křivoklátsku* se naopak zevrubně dotýká místních šlechtických statků, kdy prvního v pramenech doloženého šlechtice představoval roku 1228 Kuno z Kunova. Diplomantka se na tomto místě věnovala také vzniku manské organizace u jednotlivých panovnických a šlechtických hradů. Křivoklátská manská soustava totiž patří v Čechách k jednomu z nejlépe dochovaných a v tomto smyslu si můžeme jenom postesknout, že se nám podobný materiál nedochoval také z jiných lokalit. Nela Trachtová věnovala pozornost také jednotlivým městským lokalitám, nacházejícím se ve zdejší oblasti, kdy mezi nejdůležitější patřila města Beroun a Rakovník. V závěrečné kapitole zachycuje vesnické osídlení a surovinové zdroje v křivoklátském hvozdu. V místních poměrech bylo podle diplomantky dřevo využíváno především k získávání smoly, dehtu, ke zpracování dřeva na dřevěné uhlí v milířích nebo k těžbě a zpracování železné rudy, což dokládají poměrně četné archeologické nálezy.

V samotném závěru poté diplomantka shrnuje veškeré svoje dílčí zjištění, ke kterým dospěla v předcházejících kapitolách. Dokázala, že oblast širšího Křivoklátska představuje důležitou a především zajímavou lokalitu pro výzkum jak dějin osídlení na jedné straně, tak osvětlení vztahu lesa a středověkého člověka na straně druhé.

Pro případnou další práci diplomantky bych doporučoval sjednocení poznámkového aparátu buďto podle citačního úzu Českého časopisu historického, nebo podle citačních pravidel nakladatelství Arga (zde může za vzor posloužit práce „František Šmahel, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002“). Nedochovalo by pak ke zbytečným citačním nepřesnostem, kdy některé tituly jsou vícekrát za sebou citovány plnou citací (např. srovnej s. 8 pozn. 8 se s. 37 pozn. 104, ale i jinde). Podobně nepřesně diplomantka využívá také zkrácených citací s použitím „Týž“ a „Tamtéž“ (např. s. 16 pozn. 38 a 39). Na s. 38 v pozn.

107, ale i jinde v textu, a v závěrečném seznamu literatury došlo k pomýlení křestních jmen Jiřího Škabradý a Zdeňka Smetánky. Poslední výtka se pak týká samotných citátů jazykově latinských narativních a listinných pramenů, kdy často není v poznámce uvedeno latinské originální znění pro možnou zpětnou kontrolu čtenáře a bohužel se ani nedozvíme, zda český překlad vyhotovila samotná autorka, nebo zda jej převzala z některého českého vydání (např. s. 41 pozn. 113 aj.). O nepozornosti vypovídá také často chybějící nedoplněné stránky (s. 69 pozn. 209, s. 75 pozn. 214 aj.) nebo nedůsledné užívání označení pro stránkování „s.“ nebo „str.“ (např. s. 57 pozn. 166 aj.).

Diplomantce lze vytknout také některé nepřesnosti jako na s. 15, kdy životopiscem Karla Velikého nebyl Ekkehard, ale Einhard. Pozornost na sebe poutá také sousloví „pohanská náboženství“, kdy není jisté, co si pod tímto termínem diplomantka představuje. Podobně na s. 46 je mylně uvedeno, že roku 1322 byl na Křivoklátě vězněn Jindřich Korutanský. V křivoklátském vězení se však v době po bitvě u Mühlendorfu nacházel Jindřich Habsburský. Juvenilní hodnocení diplomantka provedla na s. 40, kdy na základě dochovaných názvů obcí Hřebečnický a Kobylníky předpokládá, že ke každému stádu kobyl patřil jeden hřebec.

O chvatu, se kterou musela být diplomová práce dokončována, svědčí neúplný seznam použitých zkratk (chybí v textu často užívaná zkratka ĎaS, AČ, MGH, LC, RB aj., to všechno jsou zkratky, které by se měly pro přehlednost v závěrečném seznamu objevit i přes to, že některé z nich diplomantka uvádí rozepsány v seznamu literatury, Hamburger Beiträge zur Archeologie se dokonce vyskytují citovány jako HWA, místo HBA), podobně, což bych považoval za největší nedostatek v tomto směru, práci chybí anglické resumé.

Naopak pozitivně bych hodnotil rozsáhlé obrazové, tabulkové a mapové přílohy, které vhodně doplňují text, ale ani zde se diplomantka nevyhnula některým chybám a nepřesnostem. Například u mapy č. 3 chybí jména jednotlivých služebných a robotných manství, kdy mapa ztrácí svůj základní vypovídající hodnotu k jejich rozmístění. Podobně i na mapě č. 4 nedopatřením vypadl název jedné ze vsí, doložené písemnými prameny již v 11. století. Konečně mapa č. 5, opět bez názvu jednotlivých farních kostelů, pak vypovídá pouze o jejich množství bez možnosti jakékoliv kontroly.

Formální stránka práce vykazuje poměrně velké množství stylistických a gramatických chyb a nepřesností, obsahová je rušena častým opakováním jednotlivých informací, ale i částí textu (např. na s. 26-27 a 39 Zbečno, s. 28 a 42 Týřov, s. 29, 41 pozn. 114 a s. 45 Křivoklát). V samotné práci si autorka několikrát povzdechla nad nedostatkem pramenných zmínek, vztahujících se k této oblasti. I když je na první pohled patrné, že domácí pramennou i

literární základnu zpracovala velice zevrubně, často nepřekročila meze pouhého popisu. Práci však chybí především kladení problémových otázek, podobně jako komparace s dalšími domácími, ale především zahraničními, prameny a literaturou, které by mohly pomoci odpovědět i na otázky, ke kterým se nedochovaly v domácím prostředí potřebné prameny. V tomto směru lze upozornit hlavně na francouzskou školu Annales, která má dějiny lesa přímo ve své programové koncepci (např. ze základních přehledových prací Jacques Le Goff, *Kultura středověké Evropy*, Praha 1991), nebo četnou německou produkci, vztahující se k danému tématu.

Podobně nevyčerpana zůstala i poměrně bohatá domácí a německá produkce, věnující se manskému systému, kdy by si právě křivoklátská manská soustava zasloužila zasazení do širšího českého a středoevropského rámce (např. Karl Bosl, *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer. Ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches I-II*, in: *Schriften der MGH* 10, Stuttgart 1950-1951; Hans Patze, *Die Entstehung der Landesherrschaft in Thüringen I*, in: *Mitteldeutsche Forschungen* 22, Köln – Graz 1962 aj., z domácích prací pak Tomáš Velímský, *Hrabišici. Páni z Rýzmburka*, Praha 2002, nebo Jan Urban, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003 aj.). Konečně bych chtěl také upozornit na monografii „Pavel Choc, *S mečem a štítem. České raně feudální vojenství*, Praha 1967“, který se zatím nejpodrobněji věnoval využití lesa v obranném systému země, a na článek „Jaroslav Mezník, *Česká a Moravská šlechta ve 14. a 15. století*, *Sborník historický* 37, 1990, s. 7–36“, v němž se autor mimo jiné zaměřil také na způsob života, mentalitu a kulturu šlechtické společenské vrstvy. Ve vztahu poddanských měst k lesu pak upozorňuji na základní studii „Rostislav Nový, *Poddanská města a městečka v předhusitských Čechách*, *ČsČH* 21, 1973, s. 73-109“.

Závěrem konstatuji, že vzhledem k výše zmíněným formálním a obsahovým nedostatkům předkládané práce navrhuji hodnocení stupněm dobře.

V Praze 5. 5. 2008

PhDr. Martin Musílek

Martin Musílek